

Posudok na habilitačnú prácu

Mgr. Hana Bergerová, Dr.: Untersuchungen zum Emotionswortschatz des Deutschen...

Habilitačná práca je venovaná aktuálnej a živo, avšak veľmi kontroverzne diskutovanej téme v súčasnom jazykovednom diskurze. Autorka si navyše dala náročný cieľ prepojiť (psycho)lingvistický, lexikografický a didaktický prístup a empiricky exaktne vymedziť hlavné princípy opisu a prezentácie komplexných jazykových jednotiek v rámci frazeografie a frazeodidaktiky. Silnou stránkou práce je šírka a hĺbka tematického záberu. Autorka sa dlhodobo a cieľavedome venuje danej problematike, preto jej neunikol žiaden z otvorených problémov, nezamlčuje, resp. nevyhýba sa zaujatiu vlastného stanoviska, resp. prikloneniu sa k niektorému z protirečivých teoretických prístupov najmä v otázke definície a klasifikácie skúmaných jednotiek. Autorka reflektuje relevantné pramene a suverénne sa orientuje najmä v nemecky písanej vedeckej literatúre. Oceniť treba aj to, že autorka hľadá inšpiráciu a metodologickú bázu v emočnej psychológii, pretože skúmané dvojdomé hnev označujúce a hnev vyjadrujúce sémantické pole odráža splyvavú a neostrú sféru subjektívnych zážitkov človeka – emócií (citov, afektov, nálad a vášní), ktoré sú sprevádzané fyziologickými zmenami. Pre vlastnú prácu dokázala autorka produktívne využiť a vniesť do lingvistickej analýzy pri diferenciacii významovej štruktúry a významových rozdielov frazeologických jednotiek najmä to, že poukázala na dôležitosť rozlišovať ich intenzitu, trvácnosť, predmetnosť (vzťažnosť k niečomu, niekomu), ďalej ukázala, že jazykové vyjadrenie emócií reflektuje mnohotvárnosť čo do intenzity, dĺžky ich trvania a že významným znakom jazykového stvárnenia citových stavov je ich časové ohraničenie a časový priebeh. Autorke sa takisto podarilo ukázať aj to, ako frazeologické jednotky odrážajú skutočnosť, že na určitý čas môžu emócie rozhodujúco ovplyvniť správanie človeka. Autorka takto síce analyzovala len niekoľko frazeologických jednotiek, dôležité však je, že ukázala ako možno metodologicky efektívne a produktívne postupovať pri onomaziologickom opise vágnych sémantických polí. Ide však len o jeden fragment, preto by ma zaujímal názor autorky, aké parametre by mal mať komplexný a úplný opis celého sémantického poľa, akým spôsobom by integrovala tieto poznatky do reálneho lexikografického opisu a ako by didaktizovala danú tému? Tiež by ma zaujímal názor autorky, či a ako je takýto metodologický prístup skutočne aplikovateľný na celú oblasť frazeológie?

V otázke definície a klasifikácie frazeologických jednotiek sa autorka prikláňa k definícii H. Burgera. Postoje frazeológov k úzkemu, širšiemu, resp. najširšiemu vymedzeniu frazeológie sú naďalej viac emocionálne ako racionálne, pretože azda len s výnimkou F. Čermáka, ktorý by mal byť v práci reflektovaný oveľa hlbšie, odlišné koncepcie sa neopierajú o presne lingvisticky definované kritéria, ale o subjektívne rozhodnutie, či budem za frazeologickú považovať formálne len kombináciu dvoch autosémantík, alebo aj dvoch synsémantík, či z hľadiska kompozicionality budem akceptovať len sémantickú transformáciu jedného alebo všetkých komponentov zloženia, či z hľadiska komutatívnosti prvkov len tie, ktoré vypadli zo štandardných paradigiem, alebo sú len čiastočne anomálne, či budem idiosynkratickú kolokabiltu považovať za jav regulárny alebo anomálny, či budem za frazeologickú jednotku považovať len syntagmatické, alebo aj asyntagmatické a propozicionálne štruktúry atď. Ide tu v podstate o spor medzi anomalistickým a analogistickým chápaním jazykových princípov a vo frazeológii konkrétne ide o spor, či

budeme pojem idiomatičnosti chápať hyperonymicky alebo hyponymicky. Treba si aj uvedomiť, že s definíciou frazeologických jednotiek H. Burgera nekorešponduje jeho vlastná klasifikácia, ktorá je sama o sebe heterogénna. Otázka je teda, či nemáme pri lingvistickej analýze sémantického poľa radšej postupovať induktívne a objektívne zmapovať a zdokumentovať všetkých potenciálnych kandidátov, bez ohľadu na to, či ich budeme následne deliť na kolokácie, frazémy a idiómy, alebo deduktívne vybrať len prototypické exempláre podľa existujúcich klasifikácií a definícií?

Vysoko oceňujem materiálovú analýzu vybraných jednotiek. Autorka tu efektívne využila lingvistické korpuse, nástroje a metódy korpusovej lingvistiky, čo jej umožnilo jednak oprávnenú kritiku existujúcich lexikografických opisov a jednak jej to dalo spoľahlivú empirickú základňu na exaktnejší opis skúmaných jednotiek a jemnejšiu analýzu intenzionálnej štruktúry porovnávaných frazeologických jednotiek. Zaujímalo by ma názor autorky na to, aké prvky by mohol obsahovať semaziologický model opisu jednotiek sémantického poľa hnevu? Aké sémantické prvky na úrovni kategoriálnych, špecifikačných a diferenciálnych sémantických príznakov by na základe empirickej analýzy definovala pre opis intenzionálnej štruktúry jednotlivých frazém? V práci mi tiež chýba návrh modelu, aké parametre by mali byť v makro- a mikroštruktúre lexikografického opisu?

Pri korpusovej analýze, ktorá využíva primárne štatistické metódy na pozadí rôznych stochastických modelov, si musíme uvedomiť, že kvantitatívne nesignifikantné ešte neznamená lexikograficky alebo didakticky irelevantné. Preto ad hoc rozhodnutia o zúžení výberu sledovaných partnerov v rámci kookurencie prvkov napr. na prvých 20 sú problematické.

Oprávnená a racionálna je požiadavka redukcie materiálu na didaktické účely. Tu však primárne stojíme pred otázkou výberu materiálu na tvorbu frazeologického optima, ktoré má byť základom pre tvorbu frazeologických miním na jednotlivé stupne výučby. Frekvenčné kritérium môže byť len prvým stupňom pri tvorbe frazeologického optima. Druhým problémom, ktorý priamo súvisí s učebnou lexikografiou, je otázka výberu konkrétneho jazykového materiálu. Deviatoristický koncept, teda výber len takých kolokátov k báze, kde sa prejavuje idiosynkrázia, je problematický z dvoch dôvodov. Používateľ slovníka nemá informáciu o najtypickejšom, hoci identickom kombinatorickom správaní porovnávaných lexém, a ak by aj intuitívne predpokladal idionymiu, nemusí poznať ekvivalent bežného kolokátu v cudzom jazyku.

Záver

Práca prináša mnohé nové poznatky a inšpiruje v mnohom k ďalším úvahám. Využíva nové a moderné metódy lingvistickej analýzy a navrhuje efektívne riešenia do budúcnosti.

Habilitačná práca spĺňa požiadavky štandardne kladené na úroveň habilitačných prác v danom odbore. Prácu odporúčam na obhajobu.

V Bratislave, 15. 6. 2013

Prof. Peter Ďurčo